

Motion till riksdagen

1988/89:Fi209

av Per Westerberg och Knut Wachtmeister (båda m)
"Cash limit"-systemet

Mitt under löpande läsår får Stockholms gymnasieskolor direktiv om att spara in 2.240.000 kronor. Minskningen motsvarar 17 lärartjänster. Det nya statsbidragssystemet för lärarlöner i gymnasieskolan har strax dessförinnan medfört försämringar just för Stockholm. Tillsammans innebär de båda minskningarna en förlust av lärartimmar motsvarande 42 tjänster. Detta är enligt skolförvaltningen detsamma som nedläggning av en hel gymnasieskola av genomsnittlig storlek i Stockholms stad.

Uppgiften att kapa kostnader inför våren har nu lagts ut på de enskilda skolorna. Vid Skärholmens gymnasium, för att ta ett av många exempel, skall 58 undervisningstimmar per vecka sparas in under våren, samtidigt som antalet elever är oförändrat. Stödundervisning försvinner. Elever på yrkestekniska linjer får inte möjlighet att läsa engelska (och får därmed inte behörighet till högre studier). Frivillig undervisning i körsång, bild och musik upphör. Undervisning i datakunskap på teknisk linje försvinner. Särskilda anslag till kulturevenemang i och utanför skolan ryker.

Olusten är stor i gymnasieskolorna. Elever, föräldrar, skolläda och lärare protesterar i brev till utbildningsministern och skolborgarrådet. Den förre har utfärdat den förordning som påbjuder besparingen. Den senare har inte varit beredd att upphäva verkningarna av statens påbud genom att lägga till särskilda kommunala pengar.

Vad handlar nu det här om? Rör det sig om ännu en av dessa rationaliseringar, som skolan i likhet med andra verksamheter måste vara beredd att genomföra? Är protesterna av det rutinslag som brukar möta varje förändring, hur sakligt motiverad den än må vara?

Nej, bakgrunden är mer speciell. Det är fråga om "cash limit" som styrmetod. I den reviderade finansplanen för 1987 slog regeringen fast att statens lönekostnader 1988 fick öka med endast 4 procent, oavsett hur dyrt avtalet blev. Senare höjdes taket till 5,6 procent. 1988 års statliga avtal landade på 6,6 procent i löneökning. Mellanskillnaden skall nu betalas genom rationaliseringar och besparingar. För hela det statliga området fattas cirka 600 miljoner kronor, alltså skillnaden mellan faktiska lönekostnader och anslag för löner. Landets gymnasieskolor får ta sin del nu under pågående läsår. Genom statsbidragets konstruktion påverkas inte grundskolan direkt utan först nästföljande år.

Bakom "cash limit"-systemet ligger följande teori. Den offentliga sektorn skall, på ett sätt som liknar den konkurrensutsatta, få känna av att det finns gränser för hur mycket lönerna kan höjas utan negativa följder för

verksamheten. Staten anger från början en anslagsgräns. Pressar facken ut mer i löneförhandlingarna, skall de också veta att följderna blir arbetslöshet bland deras medlemmar och sämre arbetsvillkor. Syftet är givetvis inte att åstadkomma denna effekt, utan att öka motivationen för återhållsamhet i lönekraven. Men för att det hela skall uppfattas som rimligt måste den lönegräns som regering och riksdag sätter bli i praktiken styrande för *hela* arbetsmarknaden. Man kan inte rimligen lägga ansvar för nedskärningar i verksamheten på lärare, officerare, domare m. fl. statligt anställda för det fall de endast får samma (eller mindre) löneökning som andra på den svenska arbetsmarknaden. I synnerhet är det olämpligt att göra detta, eftersom de av allt att döma borde få relativt sett mer för att återta något av tidigare positioner och för att kvalificerade krafter skall motiveras att stanna i viktiga verksamheter som skolan, försvaret och domstolsväsendet.

"Cash limit"-systemet har två stora ytterligare svagheter. Den ena är att nedskärningar sällan kommer att ske på det ur verksamhetens och medborgarnas synvinkel rimligaste sättet. Lagen om anställningstrygghet gör det svårt och tidskrävande att avskeda personal. Rörliga kostnader går lättast att spara in på. Dessa gäller ofta insatser som ligger allmänheten nära.

Den andra svagheten är att det verkliga omfånget av offentliga verksamheter, i vart fall förändringar i det, kan komma att bestämmas av avtalsverk och fack mer än av riksdag och regering. Två roller hos statsmakterna kolliderar. Den ena rollen är arbetsgivarens. Den andra är medborgarföreträdarens. Demokratin kräver att riksdagen beslutar om statliga verksamheters nivå och inriktning och tar ansvar för beslut och verklighet inför medborgarna. "Cash limit"-styrning kan i praktiken komma att medföra att riksdagen abdikerar från denna sin demokratiska uppgift.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om oönskade effekter av "cash limit"-metoden.

Stockholm den 24 januari 1989

Per Westerberg (m)

Knut Wachtmeister (m)